

להעמיד רק כשהכיעור נוצר לאחר שנשתנו העצים לכלים. ואפשר שהבעלים בדיעבד נוח להם בכלי כזה, ובכלל רצונם הוא.

יש שבח סמנין על הצמר או אין שבח סמנין... – מדברי הרא"ש בתשובותיו (יב,ה) מבואר, שלפי הצד שאין שבח סמנים על הצמר, אין לאומן הצובע קנין בשבח שהשביח, גם לדעה שאומן קונה בשבח כלי, היות ואין ממש בשבחו זה, שאינו אלא חזותא בעלמא. והאחרונים הקשו על כך מהסוגיא לעיל (צט). שהביאו משבח של צביעה לנידון הכללי אם אומן קונה בשבח כלי. (וע' בקצוה"ח ונתיה"מ שו). ויש שכתבו שסוגית הש"ס שם אכן תתפרש רק לפי הצד שיש שבח סמנים על הצמר. (יד דוד; שערי ישר ג,כה). וב"ד דוד' הוכיח מהרמב"ם שחולק על הרא"ש בדבר זה.

– בשערי ישר (ג,כה) האריך בבאור הענין, ותורף דבריו, שודאי לא נסתפקו לומר שהצבע שעל הבגד ידון כדבר ממשי, וכאילו הסימנים עומדים בעינם, כי ודאי אין לומר כן בצביעת בגדים (ולאפוקי צביעת קיר וכדו' שנידון בשו"ת הרא"ש הנזכר לעיל), אלא החקירה הנידונית בגמרא אם הצמר עצמו הושבח ע"י יפוי המראה שבא מהצבע, לפי ש'חזותא' – מילתא' והרי יש כאן שבח על גבי הצמר (וזה שאמרו 'על' או 'על גבי' – לפי שפנים הצמר ודאי לא הושבח כלל, ואם יש שבח, אין הוא אלא בצד החיצוני שלו – על גבו). או שבעצם אין שום שבח בצמר, שיפוי המראה אינו כלום, אלא שמכל מקום הועלה הצמר בדמים.

והנפקותא – שאם נחשב שהצמר עצמו שבח, הרי זה כאילו יש ממון של חבירו תחת ידו, שאף על פי שהוא לא לקחו, אלא קוף (שאיננו שלו) צבע – מכל מקום יכול לבוא בטענת 'ממוני גבך', כי יש כאן שבח ממשי ע"י הצבע. אך אם אין זה שבח בצמר עצמו אלא בדמים, אינו חייב, לפי שאין לבוא בטענת 'ממוני גבך', וגם חיוב מדין 'נהנה' (שענינו חיוב על כל תועלת והנאה הבאה ע"י חבירו או מממונו, וזה כולל גם יתרון דמים) – לפי שהיוב זה אינו אלא כשבא על ידי מעשה שלו או של בהמתו, וכאן לא עשה מאומה. ועוד טעם אפשרי, שאין 'חזותא' נחשבת הנאה אף שנתייקר בדמים – וכמוש"כ התוס'. ומכל מקום, כל זה דוקא לענין דין 'נהנה', אבל אם הזיק בידים צמר צבוע של חבירו – משלם גם עבור השבח. שכיון שהפסיד את חבירו והזיק וחסר ממנו בצורה ממשית, מגלגלין עליו את הכל, גם את דמי השבח (וכמו שאמרו לעיל (צח). בשף מטבע של חבירו, שאם שייפו וחסרו, חייב גם על ההפסד שבמחיקת הצורה).

והאריך שם רבות בענין הזיקה, המבוארת בסוגיא, בין דיני הממון לאיסורי הנאה. וע"ע בזה ב'קובץ שיעורים'.

דף קב

הערות בפשט וראשי פרקים לעיון

(ע"ב) 'מחכו עלה במערבא: לר' יוחנן אליבא דר' יהודה, וכי מי הודיעו לבעל חטין שיקנה חטין לבעל מעות?... שאני חטין וחטין דשליחותיה קעביד וכי בעה"ב דמי' – מבואר מכאן, שישנו חילוק מהותי בין גדרו של הזוכה עבור חבירו מדין 'זכין לאדם' (הגלמד מ'נשיא אחד...') – רפ"ב דקדושין, ובין שליח לקבלה של חבירו; שבמקום ש'שליחותיה קעביד', היינו שליח-קבלה, אינו צריך

להיות שלוחו של בעל הממון, הנותן, ולכן אף שלא הקנה הנותן למקבל, זכה המקבל על ידי שלוחו, לפי שיד השליח כיד המשלח.

ואולם כל ששינה משליחותו, והשליחות בטלה, וכייתו עבור המקבל מתורת 'זכיה' היא, ובדין 'זכין' צריך הזוכה שיהא שלוחו של בעל הממון, לעשות 'הקנאה' ולזכות הממון עבור חבירו. ולכן כל שאין בדעתו של בעל הממון לעשותו 'זוכה' לבעל המעות, אין דין 'זכין'.

וכבר האריכו רבותינו האחרונים ביסוד זה – 'שלוחו של בעל הממון'. (ע' בהרחבה ב'בית ישי' (צו). ושם כתב שיש סוג נוסף של זכיה, באופן של 'זכות גמור' וכדו', שמועיל מתורת שליחות, דאנן סהדי דניחא ליה, ובה א"צ שיהא שלוחו של בעל הממון. וע"ע ב'אילת השחר'.

(ואע"פ דאנן קיימא לן כרבי יוחנן ולא כבני מערבא, צ"ל דר' יוחנן לא חלק על עצם היסוד שצריך שיהא שלוחו של בעל הממון. וע' בשטמ"ק בבאור טעמו של ר' יוחנן). ולכאורה י"ל בפשטות, לפי מש"כ רש"י במשנה, טעמו של רבי יהודה מצד קנס לזה ששינה להיות ידו על התחוננה. ולפי"ז י"ל שאף שמצד הדין לא קנה המשלח, קנסו חכמים את השליח, שייחלק ברווחים עם המשלח. ומה שאמרו שלר' יהודה 'שינוי אינו קונה' – מטעם קנס הוא. ובלא"ה אין זה שינוי כשינוי בגוילה, שלא כיוון לגזול, כמוש"כ התוס', אלא ששינה משליחותו. ע' בשטמ"ק וב'חכמת שלמה' למהרש"ל. וע' בחזו"א באורך רב. וצריך עיון בכל זה).

– ואם המשלח לא נתן מעות אלא השליח משלם משל עצמו – נחלקו הראשונים; שיטת רבנו ירוחם (מובא בב"י חו"מ קפג), שבזה מודה ר' יוחנן שאין המשלח זוכה. והרמ"ה (מובא בטוש"ע שם) חולק. וכן הכריע הרמ"א ב'דרכי משה' שם. ואולם בשו"ת אגרות משה (הו"מ ח"א מת; סז) כתב (עפ"י ד'הש"ך שגם הרא"ש שיטתו כרבנו ירוחם, ודלא כמוש"כ הרמ"א בשיטת הרא"ש), שמסתבר שהלכה כרבנו ירוחם. ולכל הפחות הרי זה ספק להלכה. וכשאין אחד מהם מוחזק – יש לדון 'יחלוקו'. ובמוחזק, אולי יכול לומר 'קיים לי' כאותן שיטות, ככל ספיקא דדינא.

(וע' בקובץ שיעורים בבאור השיטות. והביא מהשטמ"ק בשם הרא"ש, ומהרשב"א, וכן מהריב"ש (בשטמ"ק ב"מ טז) – שכולם סוברים כרבנו ירוחם, שיש חילוק משל מי המעות).

זכי דעתו של אדם על עצמו למשכנו?! – נראה, שאם יש לו ואינו רוצה ליתן, ודאי אין תימא מדוע לוקחים ממנו בעל-כרחו, שלא שייך לומר בזה 'זכי דעתו של אדם...', כי הרי לאו כל כמיניה לחזור בו מהקדשו הראשון. אלא הקושיא מאופן שאין לו עתה מעות לתת, מדוע לא נחשיבנו כאילו התנה מראש שעל מצב שכזה, שמגיע לכלל מישכון, אין דעתו מעיקרא להקדיש ולהעריך.

(וע' ב"פ עינים' כאן שהביא מהירושלמי, שהאומר ערכי עלי ע"מ שלא לסדר מחפץ פלוני, אין מסדרין לו מאותו החפץ. ומהתוס' כאן ל"מ כז).

נעשה כמי שהקנה להן כסות אשתו ובניו מעיקרא – כתב בהגהות אשר"י: 'מכאן נראה לי, שאין אדם יכול למכור בגדי אשתו שקנה לה, ואפילו לא באו לידה, קל וחומר מהקדש. ואפילו אין לו במה להתפרנס אינו יכול למוכרם'. והביא דעת מהרי"ח לחלק בין הקדש לבעלי חובות, ע"ש.

אין כופין אותו ריש גלותא למכור, מכלל דמקנא קניא ליה – פירוש, הלוקח קנה, רק שאין מחייבין את הריש-גלותא לכתוב לו שטר. (ראשונים). וכן ציין בגליונות קה"י. ויש שפרשו דקאי א'ריש גלותא' – ע' בזה בחידושי ר' מאיר שמחה).

ליקוטים מפוסקים אחרונים

להלן לקט דינים מפוסקים אחרונים בעניני שביעית, השייכים לסוגיא:

כשם שפירות שביעית אסורים במשרה וכבוסה, כך אסורים בשאר שימושים של ניקוי. ולכן אין להשתמש בחומץ ובמיץ לימון שיש בהם קדושת שביעית, להסרת כתמים, או לשרות בהם ירקות להסרת תולעים, וכיוצא באלו.

וכן אין להשתמש בפירות שביעית לרפואה ('מלוגמא'), כגון מריחת ספירט (הראוי לשתיה) על הגוף, לצורך ריפוי. וכן לגרגר חומץ ולפולטו – אסור. ואם הם מיועדים למאכל בהמה – מותרים לרפואת האדם (שביעית ח,א). וכן מותרין במשרה וכבוסה, שהרי משרה וכבוסה עדיף ממלוגמא, כמבואר בסוגיא (חזו"א שביעית יג,ו).

קדושת שביעית חלה על גידולי הארץ המיוחדים למאכל אדם או בהמה, או שמיוחדים לסיכה, להדלקת הנר או לצביעה.

וכן צמחים המיועדים להריח בהם ומיני בשמים, יש לנהוג בהם קדושת שביעית. (בירושלמי נשאר הדבר בספק. ואע"פ ששביעית בזה"ז דרבנן, כתבו הפוסקים להחמיר בזה. ע' שו"ת שבט הלוי ח"ב רב).

ואולם, אין קדושת שביעית חלה על גידולים שהנאתם לאחר ביעורם, כגון עצים המשמשים להסקה (וודאי עצים העומדים לגדל פירות, אין בהם ק"ש, שאינם דומיא ד'לאכלה' – חזו"א שביעית י,ד). וכן לא על פרחי נוי שאין בהם ריח. יש בהם ריח, אלא שאינם מיועדים להריח – מחלוקת בין הפוסקים; הגר"ש אלישיב שליט"א אסר, והגרש"ו אויערבך שליט"א מתיר. (מתוך 'דיני שביעית').

(לולב והדס – נראה שדינם ככל שאר עצים שאין קדושת שביעית חלה עליהם, וכך נוהגים העולם. (עפ"י מנחת שלמה נא, כג. וכ"כ בשבט הלוי ח"א קפא) אודות הלולב: 'המחמיר יחמיר על עצמו, וברוך יאמרו לעומתו, אבל המקילים יש להם עמוד ברזל לסמוך עליו').

מלשון רש"י (בד"ה יצאו משרה – ... ומשעת יצירתן חייל קדושתן ותו לא מהני מחשבה לאפקועי) משמע, שאם חשב לצורך משרה וכבוסה בשעת הנטיעה – מועילה מחשבתו. ומכאן סייעתא לדברי המהרי"ט (ח"א פג) שתותין, הגם שראויים לאכילת אדם, אם נטעם מלכתחילה לצורך תולעת המשי – מותר, שכבר אינם מיוחדים לאכילת אדם. וב'פאת השלחן' (ו,ו) השיג על דבריו. (מנחת שלמה נא, יב. אמנם, לענין משרה וכבוסה כשמיוחדין מלכתחילה לכך, אם כי שיטת רש"י שאינם קדושים בקדושת שביעית, שיטת הרמב"ם (שביעית ה) שקדושים (וע"ש בכס"מ ובחזו"א שביעית יג,ו ובקה"י – שביעית יט,ה באור שיטתו), אלא שמדברי רש"י ניתן לשמוע את עצם הדין שמחשבה בשעת נטיעה יש בכחה להפקיע מקודשתם, וכנ"ל).

כללים ושיטות

'כולא נזיקין חדא מסכתא' – כתבו הראשונים, שהכוונה לשלשת ה'בבות' (=שערים, פתחים), שהם יחד מסכת אחת, הקרויה 'נזיקין', (כשם שבסדר טהרות יש מסכת הנקראת טהרות. וע' בזה בפתיחת התו"ט למסכת טהרות בשם הרמב"ם). ומפני ארכה חילקוה לשלשה חלקים, כדוגמת מסכת כלים הארוכה, שמחולקת גם היא בתוספתא לשלש בבות, קמא, מציעא ובתרא. – כך שיטת רב שרידא גאון, ר"י הלוי (מובאים ב"ד מלאכי' שלה),

הרמב"ם בפיה"מ; רש"י ור"ח וריטב"א – עבודה זרה ז. וכ"כ המאירי שם מ'רוב המפרשים'.
 (וכן משמע מלשון הירושלמי ריש ב"ק 'תולדות דבור – כל פירקא תליתייא דתנינן בנויקין', הרי שקרא לפרק 'המניח' – הפרק השלישי של נזיקין, ואין נראה שישנה חלוקת פרקים אחת לכל סדר נזיקין, אלא לשלשת הבבות לבדן.
 וכיו"ב הוכיח במאירי בע"ז (וכיוון לזה ב'מצפה איתן' ריש ב"ב, ועוד) מדברי המדרש (ויק"ר, מצורע. והמאירי הביא כן בשם 'תלמוד המערב') שיש ב'נזיקין' שלשים פרקים. וע"כ הכוונה לשלשת הבבות. וכן כתב רש"י ברכות כ. ד"ה בנויקין. וערש"ש ב"מ י.
 וכן הוכיח הנצי"ב (ריש ב"מ), שעד שלא חובר התלמוד, היו שלש הבבות מסכת אחת – 'נזיקין', ואחר כך שהחלו הוויות הירושלמי, חילקום לשלש בבות, עשרה פרקים לכל בבא).
 ואולם יש הסוברים, שכל סדר נזיקין הרי הם כמסכת אחת, שכשם שבאותה מסכת 'יש סדר למשנה', לענין סתם ואח"כ מחלוקת, כן גם בכל סדר נזיקין, הריהו כמסכת אחת. (ע' 'ד מלאכי' שם. וכן הבין בפשטות המהרש"א בתחילת בבא בתרא. (וכבר העיר על כך בהגהות 'מצפה איתן' שם) וכן כתב הרש"ש – יבמות מב: – בדעת רש"י שם).
 (ע' ב'תורת חיים' סוף מסכתין, שלכך לא הקפידו לסיים מסכתנו בדבר טוב, לפי שהרי זה כבאמצע מסכת).
 בגמרא מבואר שרב הונא אינו סובר כלל זה – כולא נזיקין חדא מסכתא. (וצ"ע במש"כ רצ"ה חיות – ריש ב"מ). ולשיטתו, מחלוקת בבבא קמא וסתם בבבא מציעא – אין כאן פסיקת הלכה כהסתם. ולפי האיבעית אימא, אפשר שגם לרב יוסף כלל זה אינו.
 ונראה שכולם מודים שהיא כמסכת אחת המחולקת לשלש, ששם מעיד עליהם, וכמבואר לעיל. אלא שנחלקו אם הכלל 'אין סדר למשנה' שייך גם לגבי שלשת הבבות או לא.
 (ובתוס' יום טוב (ריש ב"ק) כתב, שמכך שהרמב"ם כתב ששלש הבבות הינם מסכת אחת, מוכח שנוקטים אנו להלכה כרב יוסף ולא כרב הונא, והרי זה כנגד כללי ההלכה, שיש לפסוק כרב הונא שקדם לרב יוסף, אלא שטעמו של הרמב"ם שפסק כרב יוסף, הואיל ומסתבר טעמו של רב יוסף. ולהאמור, אין צורך בכל זה).

דף קג

באורים בפשט ועיונים

'רב כהנא יחב זוזא אכיתנא... ואין עושין אמנה בדמים' – באור הפשט: בתחילה סברנו שרב כהנא קנה פשתן (ואף משך, שהרי אין מטלטלין נקנים בדמים. עפ"י תוס'), והפשתן עודנו עומד בבית המוכר, והלך המוכר ומכרו לאדם אחר, לאחר שמחיר הפשתן התיקר (על מנת לתת דמיו לרב כהנא. רש"י). ואסר רב על רב כהנא ליטול דמי היוקר מאת המוכר – אם בשעת המכירה לאחר, לא הזכיר שהפשתן שייך לרב כהנא – משום רבית.
 ושאלו, הלא אפילו לפי דעת בני מערבא, שקונה הפשתן לא נתכוין להקנות מעותיו לרב כהנא, מה לנו ולהקנאתו של זה, והלא אותו פשתן שייך לרב כהנא, וזה מכרו לאחר שכבר התייקר, וחייב לתת לר"כ את מחירו המלא, ואין כאן כלל ענין רבית?
 ואמרו: לא כך היה המעשה, שלא קנאו רב כהנא, אלא נתן מעותיו מראש באמנה, שבמשך תקופה יקנה עבורו פשתן, כפי השער הזול של עכשיו (= שעת נתינת המעות). וכיון שהפשתן אינו קנוי לר"כ, אסר עליו רב לקבל דמים כמחיר היקר, דמחזי כרבית, שנתן לו שתיים ומחזיר לו ארבע. ואילו היה נתן לו את הפשתן עצמו – מותר, שאז לא היה נראה כרבית.